

Het Architectonisch Geheugen
The Architectural Memory

■ ■ ■
■ ■ ■
■ ■ ■

®

MIT

■ ■ ■
■ ■ ■
■ ■ ■

Het Architectonisch Geheugen **The Architectural Memory**

Marieke Kuipers

Inaugurele rede in verkorte vorm uitgesproken op 12 juni 2009 door prof.dr. Marieke Kuipers bij het aanvaarden van het ambt van hoogleraar Cultureel Erfgoed in het bijzonder van de architectuur van de twintigste eeuw aan de Faculteit Bouwkunde van de Technische Universiteit Delft

Full version of the inaugural address given in a shorter form on 12 June 2009 by Prof.dr. Marieke Kuipers on accepting the chair of Cultural Heritage, in particular the architecture of the 20th century, at the Faculty of Architecture of Delft University of Technology

Delft 2010

Illustraties

Illustrations

Fotografie/collectie van Marieke Kuipers, met uitzondering van de boekcovers; frontispice, 35 en 77 (Birgitta van Swinderen naar concept auteur); 8 L (entoennu.nl), 8 M (foksuk.nl), 9 LO (Budapest-winter.com), 9 R (sanifra.wordpress.com), 10 (*Bouwkunde*), 14 LM (blauwgroeneoase.com), 14 L (flickr.com), 14 RO (kei-centrum.nl), 17 R (RKD), 19 R en 22 (flickr.com), 23 R, 57 L en 68 (RCE), 29 M (polanenpark.nl), 31 L (universiteit Bologna), 34 L en 74 (Venturi/Scott Brown/Izenour), 34 R (softwarecreation.com), 44 (*Aldo van Eyck, Humanist Rebel*), 46 M (vintage-views.com), 49 en 50 L en M (*Aubette of de kleur in de architectuur*), 55 (*Architectuur en Volkshuisvesting: Nederland 1870-1940*), 61 R (deconarch), 65 R (Renzo Piano), 71 (DOMOMOMO/@MIT); zie ook verantwoording in noten 5, 40, 42, 43.

Photographs by Marieke Kuipers or from her collection, with the exception of the book covers; frontispiece, 35 and 77 (Birgitta van Swinderen); 8 L (entoennu.nl), 8 M (foksuk.nl), 9 LU (Budapest-winter.com), 9 R (sanifra.wordpress.com), 10 (*Bouwkunde*), 14 LM (blauwgroeneoase.com), 14 LU (flickr.com), 14 RU (kei-centrum.nl), 17 R (RKD), 19 R and 22 (flickr.com), 23 R, 57 L and 68 (RCE), 29 M (polanenpark.nl), 31 L (University of Bologna), 34 L and 74 (Venturi/Scott Brown/Izenour), 34 R (softwarecreation.com), 44 (*Aldo van Eyck, Humanist Rebel*), 46 L and R (Wikipedia), 46 M (vintage-views.com), 49 and 50 L and M (*Aubette of de kleur in de architectuur*), 55 (*Architectuur en Volkshuisvesting: Nederland 1870-1940*), 61 R (deconarch), 65 R (Renzo Piano), 71 (DOMOMOMO/@MIT); see also the references in endnotes 5, 40, 42, 43.

Redactie

Editing

ir. Charlotte van Emstede, @MIT, TU Delft

Engelse vertaling

English translation

TechTrans vertalingen/translations

Grafische vormgeving

Graphic design

CO3, Woltera Niemeijer

© 2010 Marieke Kuipers, @MIT, TU Delft (www.rmit.tudelft.nl)

Uitgegeven door

Published by

VSSD

Leeghwaterstraat 42, 2628 CA Delft, The Netherlands
tel. +31 15 278 2124, telefax +31 15 278 7585, e-mail: hlf@vssd.nl
internet: www.vssd.nl/hlf
URL about this book: <http://www.vssd.nl/hlf/f044.htm>

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Printed in The Netherlands.

ISBN 9789065622464

NUR 955

Keywords: architectuur, herinnering, waardering, monumentenzorg, interventie, memory, evaluation, preservation, intervention.

Inhoud

Contents

07	Inleiding	07	Introduction
09	Positie en paradigma	09	Position and paradigm
13	Geheugen	13	Memory
15	Verhouding	15	Relationship
18	Verankering	18	Anchoring
20	Aanschouwing	20	Observation
24	Geweten	24	Conscience
27	Geheugenpaleizen	27	Memory Palaces
28	Mentaliteitsverandering	28	A shift in attitude
32	Waarderingskunst	32	The art of evaluation
34	Waarderingsmodel	34	Evaluation model
46	Vorm	46	Form
53	Structuur	53	Structure
56	Materiaal	56	Material
58	Geschiedenis	58	History
62	Gebruik	62	Use
65	Plaats	65	Place
67	Onderzoek en nieuwe opgaven	67	Research and new challenges
73	Slot en dankwoord	73	Conclusion and acknowledgments
78	Noten	78	Notes

Mijnheer de Rector Magnificus, leden van het College van Bestuur, collegae hoogleraren en andere leden van de universitaire gemeenschap, zeer gewaardeerde toehoorders en in het bijzonder lieve familie en vrienden, Dames en Heren,

Inleiding

Kennis van de bestaande leefomgeving is onontbeerlijk voor elke architect. De wereld om ons heen is immers geen onbetekend blad en evenmin een onbetekenende ruimte die naar believen kan worden volgestort met vastgoed. Elke bouwlocatie – in de stad of in het weiland – getuigt al van een geschiedenis van ontginning en afbakening voordat het ontwerpproces begint. Dat geldt zowel voor nieuwbouw als voor ingrepen in bestaande bebouwing. Wat er al staat, wordt al naar gelang de omstandigheden aangeduid als 'oudbouw', 'toplocatie', 'probleemwijk', 'potentiegebied' of 'erfgoed'.

Al deze kwalificaties geven aan hoezeer de percepties van onze gebouwde omgeving kunnen verschillen en hoe die de omgang met de actuele gebouwenvoorraad of bouwkundige erfenis bepalen. Met welke kennis en vanuit welke positie wordt de bestaande bebouwing nu beoordeeld? Maakt het uit of we spreken van erfenis of voorraad? Welke referenties spelen daarbij een rol? Hoe is het geheugen van de architect gevuld en hoe wordt het onderhouden?

Vreemd genoeg worden dergelijke vragen maar zelden gesteld. Er zijn echter vele aanleidingen voor een kritisch onderzoek naar de vorming van de architect en de planvorming in de bouwwereld. Eén daarvan is de sluipende teloorgang van vakkennis met betrekking tot

Rector Magnificus, members of the Executive Board, fellow professors and other members of the university community, highly esteemed audience and, in particular, my dear friends and family, Ladies and Gentlemen,

Introduction

Knowledge of the environment in which we live is indispensable for every architect. This is because the world around us is neither a *tabula rasa*, nor meaningless space which can simply be crammed full with buildings. Any prospective building site, be it in the heart of a city or in a remote field, testifies of a history of development and delineation even before the design process starts. This applies both to new construction and to interventions in existing buildings. Depending on the circumstances, what exists may be referred to as a brownfield site, prestige location, problem neighbourhood, promising development area or heritage.

All these qualifications indicate how perceptions of the built environment can vary, and how they can affect the way we deal with the current building stock and our architectural heritage. What knowledge is applied and what position is taken when existing buildings are assessed? Does it make a difference if we refer to 'heritage' or 'stock'? What references are relevant? How is an architect's memory built up and is it maintained?

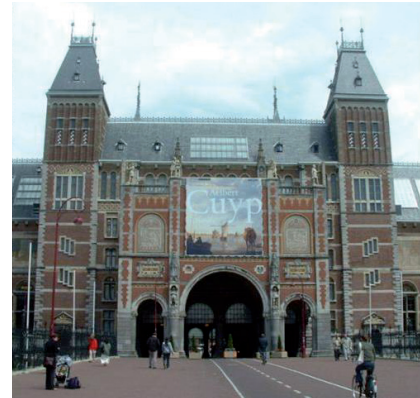
Surprisingly, such questions are rarely asked. However, there are many reasons for a critical investigation of the way architects are educated and develop, and the way the construction industry develops plans. One of these is the gradual erosion of knowledge and skills related to

Wandkaart 2007 bij de Canon van Nederland. Wall chart accompanying the 2007 Canon of Dutch history.

Commentaar op de plaats van het Historisch Museum. Fokke and Sukke suggest a location for the National History Museum.

Rijksmuseum te Amsterdam, nationale schatkamer van geschiedenis en kunst. Rijksmuseum Amsterdam, national treasury of art and history.

het 'oude bouwen' en de monumentenzorg. Een andere is de toenemende uitholling van het architectenvak door de steeds sterkere greep van bouwondernemingen op het ontwerp- en bouwproces. En dan heb ik het nog niet eens over de opgelegde bezuinigingen in het onderwijs en onderzoek of over de huidige kredietcrisis, de richtingloosheid van de hedendaagse architectuur of de recente discussies over de Canon van Nederland en het Nationaal Historisch Museum.

Het is echter goed nieuws dat de Bouwkundefaculteit van plan is om een canon te laten opstellen van ongeveer 300 gebouwen die elke architectuurstudent zou moeten kennen. Dat geeft te zijner tijd ook weer gelegenheid om uit te zoeken hoe die canon is gevormd, welke bronnen en overwegingen daarbij van doorslaggevend belang zijn geweest en hoe hij heeft doorgewerkt in de ontwerppraktijk. De selectie zal ongetwijfeld boeiende discussies opleveren.

traditional building techniques and the conservation of historic monuments.

Another is the increasing devaluation of the architectural profession by the greater influence of construction companies on the design and construction process. And I have not even mentioned the imposed cuts in education and research, the current credit crisis, the lack of direction of contemporary architecture or the recent discussions about the Canon of Dutch History and the National History Museum.

However, there is some good news: the Faculty of Architecture intends to develop a canon of some 300 buildings which every architecture student should know. Eventually, that will provide an opportunity to investigate how that canon was developed, what sources and considerations guided the decisions, and what impact it had on the design process in architectural practices. Undoubtedly, the selection of these buildings will lead to some interesting discussions.

Nieuwe Wereldwonderen en Werelderfgoed.
New Wonders of the World and World Heritage sites.

Positie en paradigma

Mijn eerste vraag bij de samenstelling van de canon zou zijn: kijken we alleen naar bestaande gebouwen of mogen we ook bouwwerken kiezen die al verdwenen zijn? Mijn tweede vraag luidt: hoe zouden we het faculteitsgebouw van Bouwkunde positioneren?

Dat laatste is van belang omdat het als leer-omgeving van de aankomende architectengeneraties van directe invloed is op de ruimtelijke ervaring en mentaliteitsvorming en ook omdat het een gemeenschappelijke referentie biedt.

Zoals u weet, kreeg de Faculteit Bouwkunde in 1970 voor het eerst in haar geschiedenis een eigen huis.

Dat wil zeggen: een gebouw dat speciaal was ontworpen voor de architectuuropleiding. Het was onvoorstelbaar dat deze architectenfabriek van beton en glas ooit ten onder zou gaan door een ongelukkige kortsluiting.

Toch is het gebeurd.

Voor velen voelde het bouwwerk van Van den Broek en

Position and paradigm

My first question about the composition of the canon would be: shall we only look at existing buildings or also at buildings which have been lost? My second question would be: what position would the building of the Faculty of Architecture get? This is a relevant question since, as the learning environment of future generations of architects, it has a clear effect on their spatial experience and outlook, and also because it offers a common point of reference.

As you know, in 1970 the Faculty of Architecture moved into its first dedicated building. That is to say, a building specifically developed for architecture training. It was inconceivable that this architects' nursery of concrete and glass would ever become the victim of disastrous short-circuit. However, that is what happened.

Many experienced Van den Broek and Bakema's creation as a second home. 'Bouwkunde' was more than just a faculty building. It was a meeting place where